

פֶּרֶק עֲשִׂירִי

א1 כל נביא שיעמד לנו ויאמר שיי שלחו – אינו צריך לעשות אות באחד מאותות משה רבנו או מאותות אליהו ואלישע, שיש בהם שנוי מנהגו שלעולם. אלא האות שלו שיאמר דברים העתידין להיות בעולם, ויאמנו דבריו, שנאמר: "וכי תאמר בלבבך, איכה נדע את הדבר..." (דברים יח, כא ואילך).

א2 לפיכך כשיבוא אדם הראוי לנבואה במלאכות יי, ולא יבוא להוסיף ולא לגרע, אלא לעבד את יי במצוות התורה – אין אומרין לו: 'קרע לנו את היים' או 'החיה מת' וכיוצא באלו, 'ואחר כך נאמין בך'; אלא אומרין לו: 'אם נביא אתה – אמר לנו דברים העתידין להיות', והוא אומר, ואנו מחכים לראות היבואו דבריו: אם לא יבואו, ואפלו נפל דבר אחד קטן – בידוע שהוא נביא שקר.

א3 ואם באו דבריו כלן – יהיה בעינינו נאמן. ב ובדקין אותו פעמים הרבה; אם נמצאו דבריו כלן נאמנין – הרי זה נביא אמת, כמו שנאמר בשמואל: "וידע כל ישראל מדן ועד באר שבע כי נאמן שמואל לנביא ליי" (שמואל א ג, כ).

ג1 והלא המעוננין והקוסמין אומרין מה עתיד להיות, ומה הפרש יש בין הנביא ובינם? אלא שהמעוננין והקוסמין וכיוצא בהן – מקצת דבריהם מתקימין ומקצתן אין מתקימין, כענין שנאמר: "יעמדו נא וישיעך הכרי שמים החזים בכוכבים, מודעים לחדשים מאשר יבאו עליך" (ישעיה מז, יג) – "מאשר" ולא 'כל אשר'. ואפשר שלא יתקיים מדבריהם כלום, אלא יטעו בכל, כענין שנאמר: "מפר אתות בדים וקסמים יהוילל" (שם מד, כה).

ג2 אבל הנביא – כל דבריו קימין, שנאמר: "כי לא יפל מדבר יי ארצה" (מלכים ב י, י). וכן הוא אומר: "הנביא אשר אתו חלום – יספר חלום, ואשר דברי אתו – ידבר דברי אמת; מה לתבן את הבר? נאם יי" (ירמיה כג, כח), כלומר שדברי הקוסמים והחלומות כתבן שנתערב בו מעט בר, ודבר יי כבר שאין בו תבן כלל.

ג3 ובדבר הזה הפתוב הבטיח ואמר שאותן הדברים שמודיעין המעוננים והקוסמים לאמות ומכזבין, הנביא יודיע לכם דברי האמת, ואין אתם צריכין למעונן וקוסם וכיוצא בו, שנאמר: "לא ימצא בך מעביר בנו ובתו באש, קסם קסמים... כי הגוים האלה... נביא מקרפך מאחיה..." (דברים יח, יטו).

ג4 הא למדת שאין הנביא עומד לנו אלא להודיענו דברים העתידים להיות בעולם, משבע ורעב, מלחמה ושלום, וכיוצא בהן. ואפלו צרכי יחיד מודיע לו, כשאול שאבדה לו אבדה והלך לנביא להודיעו מקומה. וכיוצא באלו הדברים הוא שיאמר הנביא, לא שיעשה דת אחרת או יוסיף מצוה או יגרע.

ד1 דברי הפרענות שהנביא אומר, כגון שיאמר 'פלוני ימות' או 'שנה פלונית שנת רעב' או 'מלחמה', וכיוצא בדברים

אלו – אם לא עמדו דבריו, אין בזה הכחשה לנבואתו, ואין אומרים: הנה דבר ולא בא; שהקדוש ברוך הוא "ארץ אפים ורב חסד ורחמים על הרעה" (יואל ב, יג; יונה ד, ב), ואפשר שעשו תשובה ונסלח להם כאנשי נינוה או שתלה להם בחזקה.

2 אבל אם הבטיח על טובה, ואמר שיהיה כך וכך, ולא באה הטובה שאמר – בידוע שהוא נביא שקר; שכל דבר טובה שיגזר האל, אפלו על תנאי, אינו חוזר. הא למדת שבדברי הטובה בלבד יבחן הנביא.

3 הוא שירמיהו אומר בתשובתו לחנניה בן עזור, כשהיה ירמיה מתנבא לרעה וחנוניה לטובה, אמר לו ירמיה: חנניה, אם לא יעמדו דברי – אין בזה ראיה שאני נביא שקר; אבל אם לא יעמדו דבריו – יודע שאתה נביא שקר; שנאמר: "אך שמע נא הדבר הזה... הנביא אשר ינבא לשלום, בנא דבר הנביא יודע הנביא אשר שלחו יי באמת" (ירמיה כח, ד-ט).

ה1 נביא שהעיד לו נביא אחר שהוא נביא – הרי זה בחזקת נביא, ואין זה השני צריך חקירה; שהרי משה רבנו העיד ליהושע, והאמינו בו כל ישראל קדם שיעשה אות. וכן לדורות.

ה2 נביא שנודעה נבואתו והאמינו דבריו פעם אחר פעם, או שהעיד לו נביא, והיה הולך בדרכי הנבואה – אסור לחשב אחריו ולהרהר בנבואתו שמא אינה אמת, ואסור לנסותו יתר מדי, ולא נהיה הולכים ומנסים לעולם, שנאמר: "לא תנסו את יי אלהיכם, כאשר נסיתם במסה" (דברים ו, טז), שאמרו: "היש יי בקרבנו אם אין?" (שמות יז, ט). אלא מאחר שנודע שזה נביא – יאמינו וידעו כי יי בקרבם, ולא יהרהרו ולא יחשבו אחריו, כענין שנאמר: "וידעו כי נביא היה בתוכם" (יחזקאל ב, ה; לג, לג).

ברוך רחמנא דסייען

הלכות דעות

יש בכללן אחת עשרה מצוות, חמש מצוות עשה וישש מצוות לא תעשה, וזה הוא פרטן: (א) להדמות בדרכיו. (ב) להדבק בידועיו. (ג) לאהב את רעים. (ד) לאהב את הגרים. (ה) שלא לשנא אחים. (ו) להוכיח. (ז) שלא להלבין פנים. (ח) שלא לענות אמללים. (ט) שלא להלך רכיל. (י) שלא לנקם. (יא) שלא לנטר.

ובאור מצוות אלו בפרקים אלו.

פרק ראשון

א1 דעות הרבה יש לכל אחד ואחד מבני אדם, וזו משנה מזו ורחוקה ממנה ביותר: יש אדם שהוא בעל חמה, כועס תמיד; ויש אדם שדעתו מישבת עליו, ואינו כועס כלל, ואם כעס – יכעס כעס מעט בכמה שנים; ויש אדם שהוא גבה לב ביותר; ויש שהוא שפל רוח עד מאד; ויש שהוא בעל

תֹּאזָה, לֹא תִשָּׁבַע נַפְשׁוֹ מִהֲלֹךְ בְּתֹאזָתָה; וַיֵּשׁ שֶׁהוּא טְהוֹר
גּוֹף בְּיוֹתֵר, לֹא יִתְאֲזֶה אֶפְלוּ לְדֹבְרִים מְעוּטִים שֶׁהִגּוֹף צָרִיךְ
לָהֶן.

א2 וַיֵּשׁ בְּעַל נֶפֶשׁ רַחֲבָה, שֶׁלֹּא תִשָּׁבַע נַפְשׁוֹ מִכָּל מָמוֹן
הָעוֹלָם, כְּעִנִּין שֶׁנֶּאֱמַר: "אֲהֵב כֶּסֶף לֹא יִשָּׁבַע כֶּסֶף" (קהלת
ה, ט); וַיֵּשׁ מִקְצָר, שֶׁדִּיּוֹ אֶפְלוּ דָבָר מוֹעֵט שֶׁלֹּא יִסְפֵּק לוֹ, וְלֹא
יִרְדֹּף לְהַשִּׁיג כָּל צָרָכּוֹ.

א3 וַיֵּשׁ שֶׁהוּא מְסֻגָּף עֲצָמוֹ בְּרָעָב, וְקוֹבֵץ עַל יָדוֹ, וַאֲיֵנוֹ אוֹכֵל
פְּרוּטָה מִשְׁלוֹ אֲלֵא בַּצֶּעַר גָּדוֹל; וַיֵּשׁ שֶׁהוּא מְאֻבָּד כָּל מָמוֹנוֹ
בִּידוֹ לְדַעְתּוֹ. וְעַל דְּרָכִים אֵלוֹ שָׂאָר כָּל הַדַּעוֹת, כְּגוֹן מְהוּלָּל
וְאוֹנֵן, וְכִילִי וְשׁוֹעַ, וְאַכְזָרִי וְרַחֲמָן, וְרַךְ לֵבָב וְאַמִּיץ לֵב, וְכָל
כִּיּוֹצֵא בָהֶן.

ב וַיֵּשׁ בֵּין כָּל דַּעָה וְדַעָה הִרְחוּקָה מִמֶּנָּה בִּקְצָה הָאַחֵר דַּעוֹת
בִּינוֹנוֹיוֹת, זֶה רַחֲוּקָה מִזֶּה. וְכָל הַדַּעוֹת – יֵשׁ מֵהֶן דַּעוֹת שֶׁהֵן
לְאָדָם מִתְחַלֵּת בְּרִיתוֹ, לְפִי טַבַּע גּוֹפּוֹ; וַיֵּשׁ מֵהֶן דַּעוֹת שֶׁטַבַּעוֹ
שֶׁלְאָדָם זֶה מְכוֹן וְעֵתִיד לְקַבֵּל אוֹתָן בְּמַהֲרָה יֵתֵר מִשְׂאָר
הַדַּעוֹת; וַיֵּשׁ מֵהֶן שְׂאִינֵן לְאָדָם מִתְחַלֵּת בְּרִיתוֹ, אֲלֵא לְמַד
אוֹתָן מֵאַחֲרִים, אוֹ שֶׁנִּפְנָה לָהֶן מַעֲצָמוֹ לְפִי מַחֲשָׁבָה שֶׁעָלְתָה
בְּלִבּוֹ, אוֹ שֶׁשָּׁמַע שֶׁזֶּה הַדַּעָה טוֹבָה לוֹ, וּבָהּ רָאוּי לִילָךְ,
וְהִנְהִיג עֲצָמוֹ בָּהּ עַד שֶׁנִּקְבְּעָה.

ג שְׁנֵי קְצוֹת הִרְחוּקוֹת זֶה מִזֶּה שֶׁבְּכָל דַּעָה וְדַעָה – אֵינֶן דֶּרֶךְ
טוֹבָה, וְאֵין רָאוּי לוֹ לְאָדָם לָלֶכֶת בָּהֶן וְלֹא לְלַמֶּדֶן לַעֲצָמוֹ.
וְאִם מִצָּא טַבַּעוֹ נֹטֶה לְאַחַת מֵהֶן, אוֹ מוֹכֵן לְאַחַת מֵהֶן, אוֹ
שֶׁכָּבֵר לְמַד אֶחָת מֵהֶן וְנִהַג בָּהּ – יִחְזִיר עֲצָמוֹ לְמוֹטָב, וַיִּלָּךְ
בְּדֶרֶךְ הַטּוֹבִים, וְהִיא הַדֶּרֶךְ הַיְשָׁרָה.

ד1 הַדֶּרֶךְ הַיְשָׁרָה הִיא מִדָּה בִּינוֹנוֹיִת שֶׁבְּכָל דַּעָה וְדַעָה מִכָּל
הַדַּעוֹת שֶׁיֵּשׁ לְאָדָם, וְהִיא הַדַּעָה שֶׁהִיא רַחֲוּקָה מִשְׁנֵי הַקְּצוֹת
רַחֲוּק שׁוֹה, וְאֵינָה קְרוּבָה לֹא לָזוֹ וְלֹא לָזוֹ. וְלִפְיֶכָּךְ צוּר
חֲכָמִים הָרְאוּשׁוֹנִים שֶׁיְהִי אָדָם שֶׁם דַּעוֹתָיו תָּמִיד, וּמִשְׁעַר
אוֹתָם, וּמְכוֹן אוֹתָם בְּדֶרֶךְ הָאֲמֻצָּעִית, כְּדֵי שֶׁיְהִי שָׁלֵם.

ד2 כִּיצַד? לֹא יִהְיֶה בְּעַל חֲמָה נֹחַ לְכַעַס, וְלֹא כֶּמֶת שְׂאִינֵנו
מִרְגִּישׁ, אֲלֵא בִּינוֹנוֹי: לֹא יִכַּעַס אֲלֵא עַל דָּבָר גָּדוֹל שֶׁרָאוּי
לְכַעַס עָלָיו, כְּדֵי שֶׁלֹּא יַעֲשֶׂה כִּיּוֹצֵא בּוֹ פֶּעַם אַחֲרָת.

ד3 וְכֵן לֹא יִתְאֲזֶה אֲלֵא לְדֹבְרִים שֶׁהִגּוֹף צָרִיךְ לָהֶן וְאֵי אֶפְשָׁר
לְחַיּוֹת בְּזוּלָתָן, כְּעִנִּין שֶׁנֶּאֱמַר: "צַדִּיק אֵכֹל לְשִׁבְעַת נַפְשׁוֹ"
(משלי יג, כה). וְכֵן לֹא יִהְיֶה עֹמֵל בְּעֶסְקוֹ אֲלֵא לְהַשִּׁיג דָּבָר
שֶׁצָּרִיךְ לוֹ לְחַיֵּי שְׁעָה, כְּעִנִּין שֶׁנֶּאֱמַר: "טוֹב מֵעֵט לְצַדִּיק"
(תהילים לז, טז). וְלֹא יִקְבֹּץ יָדוֹ בְּיוֹתֵר, וְלֹא יִפְזֹר כָּל מָמוֹנוֹ, אֲלֵא
נוֹתֵן צִדְקָה כְּפִי מִסֵּת יָדוֹ, וּמִלִּוּה פְּרָאוּי לְמִי שֶׁצָּרִיךְ. וְלֹא
יִהְיֶה מְהוּלָּל וְשׁוֹחֵק, וְלֹא עֹצֵב וְאוֹנֵן, אֲלֵא שְׂמִיחַ כָּל יָמָיו
בְּנִחַת, בְּסִכָּר פָּנִים יְפוֹת. וְכֵן שָׂאָר דַּעוֹתָיו. וְדֶרֶךְ זֶה הִיא דֶּרֶךְ
הַחֲכָמִים.

ד4 כָּל אָדָם שֶׁדַּעוֹתָיו כָּלֵן דַּעוֹת בִּינוֹנוֹיִת מְמַצָּעוֹת – נִקְרָא
'חֲכָם'. ה1 וְכֵי שֶׁהוּא מְדַקְדֵּק עַל עֲצָמוֹ בְּיוֹתֵר, וְיִתְרַחֵק
מִדַּעָה בִּינוֹנוֹיִת מֵעֵט לְצַד זֶה אוֹ לְצַד זֶה – נִקְרָא 'חֲסִיד'.

ה2 כיצד? מי שיתרחק מגבה הלב עד הקצה האחרון, ויהיה שפל רוח ביותר – נקרא 'חסיד', וזו היא מדת חסידות. ואם נתרחק עד האמצע בלבד, ויהיה ענו – נקרא 'חכם', וזו היא מדת חכמה. ועל דרך זו שאר כל הדעות. וחסידים הראשונים היו מטיין דעות שלהן מדרך האמצעית כנגד שתי הקצוות: יש דעה שמטיין אותה כנגד הקצה האחרון, ויש דעה שמטיין אותה כנגד הקצה הראשון, וזהו 'לפנים משורת הדין'.

ה3 ומצוין אנו ללכת בדרכים אלו הבינונים, והם הדרכים הטובים והישרים, שנאמר: "והלכת בדרךיו" (דברים כח, ט); ו כך למדו בפרוש מצוה זו: מה הוא נקרא 'חנון' – אף אתה היה חנון; מה הוא נקרא 'רחום' – אף אתה היה רחום; מה הוא נקרא 'קדוש' – אף אתה היה קדוש. ועל דרך זו קראו הנביאים לאל בכל אותן הכנויות: 'ארך אפים' ו'רב חסד', 'צדיק' ו'ישר', 'תמים', 'גבור', ו'חזק', וכיוצא בהן – להודיע שאלו דרכים טובים וישרים הן, וחיב אדם להנהיג עצמו בהן ולהדמות כפי כחו.

ו1 וכיצד ירגיל אדם עצמו בדעות אלו עד שיקבעו בו? יעשה וישנה וישלש במעשים שעושה על פי הדעות האמצעיות, ויחזר בהן תמיד, עד שיהיו מעשיהן קלים עליו, ולא יהיה בהם טרח, ויקבעו הדעות בנפשו.

ו2 ולפי שהשמות האלו שנקרא בהן היוצר הן הדרך הבינונית שאנו חייבין ללכת בה – נקראת דרך זו 'דרך יי', והיא שלמדה אברהם אבינו לבניו, שנאמר: "כי ידעתי למען אשר יצוה את בניו ואת ביתו אחריו, ושמרו דרך יי, לעשות צדקה ומשפט" (בראשית יח, יט).

ו3 וההולך בדרך זו מביא טובה וברכה לעצמו, שנאמר: "למען הביא יי על אברהם את אשר דבר עליו" (שם).

פרק שני

א1 חולי הגוף טועמין המר מתוק והמתוק מר, ויש מן החולים מי שמתאנה ותאב למאכלות שאינן ראויין לאכילה, כגון העפר והפחם, ושונא המאכלות הטובים, כגון הפת והבשר, הכל לפי רב החלי; כך בני אדם שנפשותיהם חולות, מתאווין ואוהבין הדעות הרעות, ושונאין הדרך הטובה, ומתעצלין ללכת בה, והיא כבדה עליהם למאד, לפי חלים. וכן ישעיהו אומר באנשים הללו: "הוי האמרים לרע טוב ולטוב רע, שמים חשך ואור לחשך, שמים מר למתוק ומתוק למר" (ישעיה ה, כ). ועליהם נאמר: "העזבים ארחות ישר ללכת בדרךי חשך" (משלי ב, יג).

א2 ומה היא תקנת חולי הנפשות? ילכו אצל החכמים, שהן רופאי הנפשות, וירפאו חלים בדעות שמלמדים אותם, עד שיחזירוהם לדרך הטובה. והמפירים בדעות הרעות שלהם ואינם הולכים אצל החכמים לרפא אותם – עליהם אמר שלמה: "ומוסר – אוילים בזו" (שם א, ז).

ב1 וכיצד היא רפואתם? מי שהוא בעל חמה – אומרים לו

לְהִנְהִיג עֲצָמוֹ, שָׁאֵם הִכָּה וְקָלַל לֹא יִרְגִּישׁ כָּלֵל, וַיֵּלֶךְ בְּדֶרֶךְ
זוֹ זְמַן מְרֻבָּה, עַד שֶׁתַּעֲקֹר הַחֲמָה מִלְּבּוֹ.

22 וְאִם הָיָה גְבִיהַ לֵב – יִנְהִיג עֲצָמוֹ בְּבִזְיוֹן הַרְבֵּה, וַיֵּשֶׁב
לְמִטָּה מִן הַכֵּל, וַיִּלְבֹּשׁ בְּלוּיֵי סְחָבוֹת הַמִּבְזִּים אֶת לִוְשֵׁיהֶם,
וְכִיּוֹצֵא בְּדַבָּרִים אֵלָיו, עַד שִׁיעֶקֶר גְּבִיהַ הַלֵּב מִמֶּנּוּ, וַיַּחְזֹר לְדֶרֶךְ
הָאֲמָצְעִית, שֶׁהִיא דֶּרֶךְ הַטּוֹבָה; וְלִכְשִׁי־יַחְזֹר לְדֶרֶךְ הָאֲמָצְעִית
– יֵלֶךְ בָּהּ כָּל יָמָיו.

23 וְעַל קוֹ זֶה יַעֲשֶׂה בְּשָׂאֵר כָּל הַדְּעוֹת: אִם הָיָה רְחוּק לִקְצֵה
הָאָחֵד – יִרְחִיק עֲצָמוֹ לִקְצֵה הַשְּׁנִי, וַיִּנְהֹג בּוֹ זְמַן מְרֻבָּה, עַד
שִׁי־יַחְזֹר לְדֶרֶךְ הַטּוֹבָה, וְהִיא מִדָּה בִּינּוֹנִית שֶׁבְּכָל דְּעָה וְדְעָה.

24 וַיֵּשׁ דְּעוֹת שְׂאֵסוֹר לוֹ לְאָדָם לְנִהֵג בָּהֶן בִּינּוֹנִית, אֲלֹא
יִתְרַחֵק עַד הַקְצֵה הָאֲחֵר. וְהוּא גְבִיהַ הַלֵּב, שְׂאִין דֶּרֶךְ הַטּוֹבָה
שִׁי־הָיָה אָדָם עָנוּ בְּלִבָּד, אֲלֹא שִׁי־הָיָה שְׁפֹל רוּחַ, וְתִהְיֶה רוּחוֹ
נְמוּכָה לְמָאֵד, וּלְפִיכֵךְ נֶאֱמַר בְּמִשְׁה רַבִּנוּ "עָנוּ מְאֹד" (במדבר
יב, ג), וְלֹא נֶאֱמַר "עָנוּ" בְּלִבָּד; וּלְפִיכֵךְ צִוּוּ חֲכָמִים: מְאֹד מְאֹד
הָיָה שְׁפֹל רוּחַ, וְעוֹד אָמְרוּ, שֶׁכָּל הַמִּגְבִּיָּה לְבוֹ – כָּפֹר בְּעֶקֶר,
שֶׁנֶּאֱמַר: "וְרָם לְבָבְךָ, וְשִׁכַּחְתָּ אֶת יְיָ אֱלֹהֶיךָ" (דברים ח, יד), וְעוֹד
אָמְרוּ: בְּשִׁמְתָא – דְּאִית בִּיהַ גִּסּוֹת הַרוּחַ, וְאִפְלוּ מִקְצֵתָהּ.

25 וְכֵן הַפֶּעַם – דְּעָה רְעָה הִיא עַד לְמָאֵד, וְרֹאשִׁי לְאָדָם
שִׁי־תִרְחֹק מִמֶּנָּה עַד הַקְצֵה הָאֲחֵר, וַיִּלְמַד עֲצָמוֹ שְׁלֹא יִכְעַס,
וְאִפְלוּ עַל דְּבַר שְׂרָאוּי לְכַעַס עָלָיו. וְאִם רְעָה לְהַטִּיל אִימָה
עַל בָּנָיו וּבְנֵי בֵיתוֹ, אוֹ עַל הַצָּבוֹר אִם הָיָה פֶּרֶס, וְרְעָה לְכַעַס
עָלֵיהֶן כְּדִי שִׁי־יַחְזְרוּ לְמוֹטָב – יִרְאֶה עֲצָמוֹ בְּפָנֵיהֶם שֶׁהוּא
כּוֹעֵס, כְּדִי לִי־סָרֵם, וְתִהְיֶה דְּעָתוֹ מִיִּשְׁבֵּת בִּינוּ לְבֵין עֲצָמוֹ,
כְּאָדָם שֶׁהוּא מִדְּמָה אִישׁ בְּשַׁעַת כְּעָסוֹ, וְהוּא אֵינוֹ כּוֹעֵס.

26 אָמְרוּ חֲכָמִים הָרֵאשׁוֹנִים: כָּל הַכּוֹעֵס – כְּאֵלּוּ עוֹבֵד עֲבוּדָה
זָרָה. וְאָמְרוּ שְׁכָל הַכּוֹעֵס: אִם חָכָם הוּא – חֲכָמָתוֹ מְסַתְּלָקֶת
מִמֶּנּוּ; וְאִם נָבִיא הוּא – נְבוּאָתוֹ מְסַתְּלָקֶת מִמֶּנּוּ. בְּעָלֵי כְּעַס –
אֵין חַיֵּיהֶם חַיִּים. לְפִיכֵךְ צִוּוּ לְהִתְרַחֵק מִן הַכְּעַס, עַד שִׁי־יִנְהִיג
עֲצָמוֹ שְׁלֹא יִרְגִּישׁ אֲפָלוּ לְדַבָּרִים הַמְכַּעֲסִין, וְזוֹ הִיא הַדֶּרֶךְ
הַטּוֹבָה. וְדֶרֶךְ הַצְּדִיקִים: הֵן עֲלוּבִין וְאֵינָן עוֹלָבִין, שׁוֹמְעִין
חֶרְפָּתָן וְאֵינָן מְשִׁיבִין, עוֹשִׂים מַאֲהָבָה וּשְׂמֵחִים בִּי־סוּרִין –
עָלֵיהֶן הַכְּתוּב אוֹמֵר: "וְאֶהְיֶה כִּצְאֵת הַשֶּׁמֶשׁ בְּגִבְרָתוֹ"
(שופטים ה, לא).

27 לְעוֹלָם יִרְבֶּה אָדָם בְּשִׁתִּיקָה, וְלֹא יִדְבֹּר אֲלֹא אוֹ בְּדַבָּר
חֲכָמָה אוֹ בְּדַבָּרִים שְׂעָרִיךְ לָהֶן לְחַיֵּי גּוֹפּוֹ. אָמְרוּ עַל רַב,
תִּלְמִיד רַבִּנוֹ הַקְּדוֹשׁ, שְׁלֹא שָׁח שִׁיחָה בְּטִלָּה כָּל יָמָיו, וְזוֹ הִיא
שִׁיחַת רַב כָּל אָדָם. וְאִפְלוּ בְּצָרְכֵי הַגּוֹף לֹא יִרְבֶּה אָדָם דְּבָרִים.
וְעַל זֶה צִוּוּ חֲכָמִים וְאָמְרוּ: כָּל הַמְרַבֶּה דְּבָרִים – מִבִּיא חֲטָא;
וְאָמְרוּ: לֹא מִצְּאֵתִי לְגוֹף טוֹב אֲלֹא שִׁתִּיקָה.

28 וְכֵן בְּדַבָּרֵי תוֹרָה וּבְדַבָּרֵי חֲכָמָה, יִהְיוּ דְּבָרֵי הַחֲכָם מְעֻשִׂים
וְעִנְיָנֵיהֶם מְרֻבִּים, וְהוּא שְׂצוּוֹ חֲכָמִים וְאָמְרוּ: לְעוֹלָם יִשְׁנֶה
אָדָם לְתִלְמִידוֹ דֶּרֶךְ קִצְרָה. אֲבָל אִם הָיוּ הַדְּבָרִים מְרֻבִּין
וְהַעֲנִין מוֹעֵט – הָרִי זֹ סְכָלוֹת; וְעַל זֶה נֶאֱמַר: "כִּי בֹא הַחֲלוּם
בְּרַב עֲנִין, וְקוֹל כְּסִיל בְּרַב דְּבָרִים" (קהלת ה, ב).

ה סִיג לַחֲכָמָה – שְׁתִּיקָה. לְפִיכֶךָ לֹא יִמָּהֵר לְהָשִׁיב, וְלֹא יִרְבֶּה לְדַבֵּר; וַיִּלְמַד לַתְּלָמִידִים בְּשׁוֹבָה וּבְנַחַת, בְּלֹא צָעָקָה, בְּלֹא אַרְיכוֹת לְשׁוֹן; הוּא שְׁשַׁלְמָה אוֹמֵר: "דְּבָרֵי חֲכָמִים בְּנַחַת נִשְׁמָעִים" (שם ט, יז).

11 אֲסוּר לְאָדָם לְהִנָּהִיג עֲצָמוֹ בְּדִבְרֵי חֲלָקוֹת וּפְתוּי, וְלֹא תִהְיֶה אַחַת בִּפְהַּ וְאַחַת בִּלְבָב, אֲלֵא תוֹכוֹ כָּבְרוּ, וְהֶעֱנִין שְׂבִלָב הוּא הַדְּבָר שֶׁבִּפְהֹ. וְאֲסוּר לִגְנוֹב דַּעַת הַבְּרִיּוֹת, וְאֶפְלוּ דַעַת הַגּוֹי.

2 וְכִיצַד? לֹא יִמָּכַר לְגוֹי בְּשֹׁר נִבְלָה בְּכָלֵל שְׁחוּטָה, וְלֹא מִנְעֵל שְׁלֵמָתָהּ בַּמָּקוֹם מִנְעֵל שְׁלֵשְׁחוּטָה, וְלֹא יִסָּרֵב בַּחֲבֵרוֹ שְׂיֵאכֹל אֲצִלוֹ וְהוּא יוֹדֵעַ שְׂאִינוֹ אוֹכֵל, וְיִרְבֶּה לוֹ בַּתְּקַרְבַּת וְהוּא יוֹדֵעַ שְׂאִינוֹ מִקֶּבֶל, וְלֹא יִפְתַּח לוֹ חֲבִיּוֹת שֶׁהוּא צָרִיךְ לִפְתַּח אוֹתָן לְמִכְרָן, כְּדֵי לִפְתּוֹתוֹ שֶׁבְּשִׁבִּיל כְּבוֹדוֹ פֶּתַח, וְכֵן כָּל כִּיּוֹצָא בָּזֶה. אֶפְלוּ מָלָה אַחַת שְׁלִפְתוֹי וְשֶׁלִּגְנִבַת הַדַּעַת אֲסוּרָה; אֲלֵא שְׁפַת אֲמֵת, וְרוּחַ נֶכוֹן, וְלֵב טָהוֹר מִכָּל עָמָל וְהוֹנוֹת.

11 לֹא יִהְיֶה אָדָם בַּעַל שְׁחוּק וְהֶתֵּל, וְלֹא עֶצֶב וְאוֹנָן, אֲלֵא שְׂמִיחָה. כֶּךָ אָמְרוּ חֲכָמִים: שְׁחוּק וְקִלּוֹת רֹאשׁ מְרַגִּילִין לְעֶרְוָה; וְצוּר שֶׁלֹא יִהְיֶה אָדָם פְּרוּץ בְּשְׁחוּק, וְלֹא עֶצֶב וּמִתְאַבֵּל, אֲלֵא מִקְבִּיל אֶת כָּל הָאָדָם בְּסִבָּר פָּנִים יְפוֹת.

2 וְכֵן לֹא יִהְיֶה בַּעַל נֶפֶשׁ רַחֲבָה, נִבְהָל לַהוֹן, וְלֹא עֲצֵל וּבִטָּל מִמִּלְאכָה, אֲלֵא בַּעַל עֵין טוֹבָה, מַעֲט עֵסֶק, וְעוֹסֵק בַּתוֹרָה, וְאוֹתוֹ הַמַּעֲט שֶׁהוּא חֲלָקוֹ – יִשְׂמַח בּוֹ. וְלֹא יִהְיֶה בַּעַל קִטְטָה, וְלֹא בַּעַל קִנְיָא, וְלֹא בַּעַל תַּאֲוָה, וְלֹא רוֹדֵף אַחֵר הַכְּבוֹד; כֶּךָ אָמְרוּ חֲכָמִים: הַקִּנְיָא וְהַתַּאֲוָה וְהַכְּבוֹד מוֹצִיאִין אֶת הָאָדָם מִן הָעוֹלָם. כָּלְלוּ שְׁלֵדֶבֶר: יִלֵּךְ בְּמִדָּה הַבִּינּוֹנִית שֶׁבְּכָל דַּעַה וְדַעַה, עַד שֶׁיִּהְיֶה כָּל דַּעוֹתָיו מְכוֹנּוֹת בְּאַמְצָעִית. וְהוּא שְׁשַׁלְמָה אוֹמֵר: "וְכָל דְּרָכֶיךָ יִכְנוּ" (משלי ד, כו).